

1. Sammanfattning

Den genomförda analysen av styrdokumenterna för samhällsstödd vuxenutbildning visar att dessa borde ses över i ett sammanhang. Översynen blir beroende av de förslag och slutsatser som Kunskapslyftskommittén presenterar våren 2000 samt de beslut som regeringen fattar utifrån de underlag som presenteras. Skolverket kommer att bidra med underlag till beslut genom ytterligare en rapport i april 2000. I den kommer bl a konsekvenser av validering och utveckling av kompetensområden att presenteras.

Enligt Skolverkets mening bör styrdokumenterna koncentreras till två nationella nivåer. En nivå föreslås ersätta nuvarande läroplan och programmålen för gymnasieskolan samt programmålen för grundläggande vuxenutbildning och de delar av särvtux som motsvarar den obligatoriska särskolan. Detta nya dokument bör omfatta sfi, särvtux, grundläggande- och gymnasial utbildning samt påbyggnadsutbildningar. Det bör utformas så att utbildningen för individen ger helhet och sammanhang även när kurser på olika nivåer kombineras.

En målnivå föreslås omfatta kursplaner för samtliga delar av vuxenutbildningen i ett sammanhängande och kursutformat system. Kursplaner på gymnasial nivå kan fortsatt vara gemensamma för gymnasial vuxenutbildning och gymnasieskola. En undersökning bör göras för att kartlägga om det på denna nivå finns behov av nationella kursplaner inom särskilda kunskapsområden med tanke på vuxnas behov och förutsättningar. Kursplaner inom övriga delar av vuxenutbildningen bör harmoniseras så att de har samma kursstruktur och typ av målskrivningar som de för den gymnasiala utbildningen, men anpassas på sfi-, särvtux- och grundläggande nivå till de förhållanden som råder för den delen av vuxenutbildningen. Ett krav på dessa kursplaner är att de bygger på varandra och att de harmoniseras vad gäller betygssystem och betygsdokument. Kursplanerna inom de grundläggande utbildningarna bör utformas så att kursomfånget blir rimligt och överskådligt. Detta innebär att nuvarande mycket omfattande kurser delas upp. Ett riktmärke kan vara att varje kurs omfattar 100 poäng.

Skolverkets analys av nu gällande styrdokument för vuxenutbildningen ger följande underlag för fortsatt arbete.

Skolverket föreslår att

- styrkedjan för samhällsstödd vuxenutbildning kommer att omfatta färre nivåer och styrdokument, där kontinuitet och progression utifrån ett vuxet individperspektiv och den vuxnes livslånga lärande ligger till grund för målskrivningarna.
- nuvarande läroplan, Lpf 94, och program mål för gymnasieskolan, grundläggande vuxenutbildning och de delar av särvtux som motsvarar den

1999-10-11

Dnr 99:975

obligatoriska särskolan ersätts med ett övergripande styrdokument för samhällsstödd vuxenutbildning, omfattande sfi, särvox, grundläggande och gymnasial vuxenutbildning samt påbyggnadsutbildningar.

- kursplaner utformas med samma målsättning som i gymnasieskolan men så att den vuxnes gång genom systemet tydligt syns och återvändsgränder undviks.
- betygssystemet för sfi, grundläggande vuxenutbildning, särvox och påbyggnadsutbildningar harmoniseras.
- förordningar för vuxenutbildning konsekvensändras.
- konsekvensanalyser av gymnasieskolans utveckling genomförs kontinuerligt.
- erfarenheter av utvecklingen av vuxenutbildningen tas till vara i gymnasieskolan.

2. Livslångt lärande

Begreppet livslångt lärande har under 90-talet åter blivit vanligt förekommande i diskussionen kring utveckling av vuxenutbildning. De ansvarsområden som funnits för folkbildning, arbetsmarknadsutbildning och kommunal vuxenutbildning är inte längre avgränsade. Under arbetet med kartläggning av nu gällande styrdokument för kompetensgivande vuxenutbildning tydliggörs behovet av definitioner av begrepp och ansvarsområden. Skolverket inleder denna rapport med en kort presentation av verkets arbete med handlingsprogrammet livslångt lärande.

2.1 Strategiskt handlingsprogram för livslångt lärande

I Skolverket inrättades 1998 ett strategiskt handlingsprogram för livslångt lärande. Handlingsprogrammet har till uppgift att skapa överblick och ge en bild av det livslånga lärandets anatomi i Sverige samt identifiera och analysera kärnfrågor i en strategi för livslångt lärande. I en PM läggs den begreppsliga grunden för överblick, analys och handling. Syftet är att föreslå och diskutera ett begreppsligt ramverk för det livslånga lärandet, att försöka ge en bild av det livslånga lärandets komponenter och innehåll. Det livslånga lärandet sträcker sig utanför det formella utbildningssystemet och utanför Skolverkets traditionella ansvarsområden. I det fortsatta arbetet kommer det formella utbildningssystemets och Skolverkets roll och ansvar att diskuteras.

2.2 Begreppet livslångt lärande

Livslångt lärande är en process som pågår hela livet oavsett den formella utbildningsnivån hos individen. Alla människor lär hela livet och i alla

1999-10-11

Dnr 99:975

sammanhang. Detta gäller också för människor med kort skolutbildning och så kallat okvalificerat arbete. Livslångt lärande beskrivs ibland, på ett alltför avgränsat sätt, som en utbildningsform, som något man kan delta i, och som man måste kvalificera sig för t ex genom att ha gymnasiekompetens. Livslångt lärande är dock ett vidare begrepp än återkommande utbildning.

Genom att se och tillmäta lärande - som sker utanför utbildningssystemet, i arbetslivet och i samhället - ett värde, kan formerna för den formella vuxenutbildningen utvecklas och förnyas. Begreppet livslångt lärande ger också nya utgångspunkter för diskussion om individens, samhällets och arbetslivets ansvar för utbildning och kompetensutveckling.

Individer kommer även i framtiden att behöva kunskaper och färdigheter som kan utvecklas, bedömas och värderas i ett nationellt system som dagens gymnasieskola eller kommunala vuxenutbildning. Arbetsmarknad och samhälle kommer fortsatt att ställa krav på kunskaper, och individer kommer som nu att efter egna önskemål vilja utveckla kompetenser.

För att säkerställa den enskildes rättssäkerhet och bevaka likvärdighet nationellt och jämförbarhet internationellt är en formell studiegång för vuxna med statlig styrning och tydliga mål en nödvändighet. De kunskaper som värderas kan emellertid inhämtas på en mängd olika sätt i ett livslångt lärande. Det formella systemet måste ha en öppenhet för utveckling och nya behov av kunskap. Det måste vidare kunna bygga på och ta till vara det som individen lärt sig genom sina erfarenheter.

För andra ändamål kan kunskaper som inhämtats på andra sätt vara tillräckliga i sig, utan att de jämförs och värderas i förhållande till det formella skolsystemet.

Samhället kan främja livslångt lärande genom att skapa goda lärsituationer och förutsättningar för individen att röra sig mellan olika lärmiljöer.

Förutsättningarna för att utveckla individens möjligheter till livslångt lärande skapas inom flera samhällsområden utöver utbildningspolitiken. Även inom utbildningssfären har utbildningar och anordnare olika uppgifter. Den formella vuxenutbildningen i form av kommunal och statlig vuxenutbildning har en behörighetsgivande uppgift, medan folkbildningen är mer inriktad mot bildning och medborgarskapsutbildning, samtidigt som folkhögskolestudier under vissa förutsättningar kan ge behörighet för högre studier.

Arbetsmarknadsutbildning vänder sig i första hand till arbetssökande som behöver komplettera yrkesutbildning för att få arbete men kan ibland erbjudas anställda. Kompetensutveckling i arbetslivet för anställda har oftast en direkt anknytning till organisatorisk eller teknisk utveckling på arbetsplatsen men kan kräva förkunskaper som kan inhämtas i vuxenutbildningen.

Det är viktigt att tydliggöra de olika uppgifterna, se skillnaderna men också likheterna och framförallt relationerna mellan olika former av vuxenutbildning och kompetensutveckling. Gränsöverskridande sker genom att utbildningsanordnare samverkar eller utför uppdrag åt varandra.

3. Uppdraget

3.1 Regleringsbrev

I regeringens regleringsbrev för budgetåret 1999 avseende anslag till skolväsendet formuleras uppdrag till Skolverket kring fortsatt utveckling av vuxenutbildning.

”Skolverket skall inom ramen för sitt uppdrag bedöma och föreslå förändringar i den gemensamma läroplanen för unga och vuxna, Lpf 94, om den kommunala vuxenutbildningens profil och särprägel som en utbildningsform för vuxna kan bli tydligare och bättre svara mot vuxnas behov och arbetslivets krav. Verket skall speciellt analysera samstämmigheten mellan målen för grundläggande vuxenutbildning och målen för gymnasial utbildning och vid behov föreslå förändringar.

Utgångspunkten skall vara att upprätthålla samma kunskapskrav och skapa möjligheter till jämförbarhet och likvärdighet mellan studerande inom vuxenutbildningen och i ungdomsskolan. Uppdraget skall delredovisas senast den 15 oktober 1999.”

3.2 Tolkning av uppdraget

I regeringens utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning, *Samverkan, ansvar och utveckling*, (1998/99:121), förs en diskussion om behovet av gemensamma mål för vuxenutbildningen.

Regeringens bedömning är att:

”Det finns skäl att samla och tydliggöra målen för den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Målen bör uttrycka en nationell ambition och inriktning för vuxenutbildningen och tydliggöra avsikten med statens stöd till vuxenutbildningen. Målen bör utgöra en ram och identitet för vuxenutbildningen och utgå från de grundläggande värden som finns i skollagen och i läroplanen för de frivilliga skolformerna. För folkbildningens del utgörs målen av de syften regeringen angivit i folkbildningsförordningen.

Regeringen avser att ta ställning till gemensamma mål för vuxenutbildningen efter att Kunskapslyftskommittén lämnat sitt slutbetänkande våren år 2000.”

Skolverkets arbete med styrdokumentet är beroende av Kunskapslyftskommitténs slutbetänkande och regeringens beslut om åtgärder. Skolverkets tolkning av uppdragen i regleringsbrevet för 1999 innebär att arbetet med en första analys av läroplan, program mål, kursplaner, betygskriterier och prov redovisas i denna delrapport. Skolverkets avsikt är att ge underlag till en diskussion om styrdokumentet för svensk vuxenutbildning. Till grund för Skolverkets arbete ligger den kunskap Skolverket har fått om vuxenutbildningen genom uppföljningar, utvärderingar, arbete med

1999-10-11

Dnr 99:975

Kunskapslyftet samt genom begreppsanalyser i handlingsprogrammet livslångt lärande.

Samstämmigheten mellan styrdokumentet för sfi, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildningar har analyserats i syfte att säkerställa att den vuxne kan gå igenom systemet utan att hamna i återvändsgränder. Utgångspunkt för analysen är kravet på att vuxenutbildningen ska tillgodose individens önskemål, behov och förutsättningar. Det ska för deltagaren vara möjligt att orientera sig i utbudet, börja studera på den nivå han befinner sig och inhämta den kunskap han behöver. Skolverket har undersökt om de nationella styrdokumentet tillgodoser berättigade krav på kontinuitet och progression.

Skolverket avser att fördjupa diskussionen genom att ta fram ytterligare underlag för diskussion om gemensamt måldokument för samhällsstödd vuxenutbildning och harmonisering av styrdokument i nästa rapport i april 2000. Underlag för den fortsatta diskussionen utgörs bl a av konsekvensanalys av valideringsarbete i Sverige och internationellt, diskussion om arbetslivets behov av kunskap samt internationella erfarenheter av arbete med lär- och kompetensområden.

3.3 Genomförande

En särskild analys av formuleringarna i Lpf 94 har genomförts. Ledamöter av den läroplanskommitté som arbetade fram Lpf 94 har intervjuats. De frågor som ställdes rörde bland annat vilka överväganden som gjordes när Lpf 94 beslutades omfatta även komvux, och hur diskussionen fördes kring problem med gemensam läroplan. Vidare ställdes frågor kring ordval som "elev" och "skola", kring värdegrundens roll och synen på fostran.

De synpunkter på samstämmigheten mellan målen för sfi, grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning som lämnas i denna rapport grundar sig på Skolverkets samlade kunskap om och erfarenheter av vuxenutbildningens utveckling under 90-talet och användningen av styrdokumentet. Dessutom gjordes en begränsad studie våren 1999 i sex kommuner. Intervjuer genomfördes med olika grupper av studerande, lärare, skolledare och politiker i kommuner och hos en fristående anordnare i syfte att få svar på vad som styr utbildning och undervisning, hur styrdokumentet används och hur de skulle kunna förbättras. Materialet är litet men ger underlag för diskussion och reflektion. De sex kommunerna representerade storstad, medelstor stad, förortskommun, industrikommun, landsbygdskommun och glesbygdskommun i enlighet med Svenska Kommunförbundets gruppering från den 1 januari 1999.

En analys har inletts av konsekvenser för vuxenutbildningen av den fortsatta reformeringen av gymnasieskolan. Förändringar i gymnasieskolan som påverkar vuxenutbildningen är modulisering av kursutbudet, förändringar i kursutbud, inriktningar och program. En diskussion om konsekvenser för

1999-10-11

Dnr 99:975

förordningar har också inletts. Gymnasieskolans fortsatta utveckling och vad den innebär för vuxenutbildningen kommer att behandlas även i nästa rapport i april 2000.

Under den pågående revideringen av kursplaner för gymnasial utbildning har samtliga kursplaner studerats utifrån ett antal kriterier för att kursplanerna ska vara anpassade till de speciella behov och krav som finns i vuxenutbildningen.

Under budgetåret 2000 fortsätter Skolverkets arbete i enlighet med regeringssuppdrag och Skolverkets plan för utvecklingen av vuxenutbildningen. Särskilda insatser för att stödja och stimulera kommunernas arbete med rekrytering, vägledning, introduktion och validering planeras och genomförs. En studie av kommunernas arbete med rekrytering och anordnande av orienteringskurser avrapporteras.

Skolverket avser att återkomma med en rapport till regeringen i april 2000. Rapporten kommer att omfatta underlag för ställningstagande till styrdokument för vuxenutbildningen. Konsekvenser för vuxenutbildningen av gymnasieskolans utveckling belyses, liksom utveckling av vuxenutbildning som skulle kunna befrukta gymnasieskolan. Förändringar som påverkar nuvarande utformning av förordningar för vuxenutbildningen rapporteras.

4. Bakgrund

Dagens styrdokument för vuxenutbildningen har vuxit fram under senare delen av 1900-talet.

4.1 Mål för vuxenutbildningen före Lvux 82

Den formellt kompetensgivande vuxenutbildningen har en kortare historia än den fria folkbildningsverksamheten. Fram till 1968 bestod den kompetensgivande utbildningen framförallt av korrespondensundervisning, aftonskolor och kvällsgymnasier. Redan Skolkommissionen uttalade 1946 sitt ogillande över att vuxna hänvisades till de vanliga gymnasierna för ungdomar, men det kom att dröja till 1968 innan komvux formellt inrättades. Till att börja med fungerade komvux i överensstämmelse med den tidens mål för vuxenutbildningen – nämligen att tillhandahålla välutbildad arbetskraft för den svenska arbetsmarknaden och ta tillvara den sk begåvningsreserven. Under 70-talet förändrades dock målsättningen för komvux. Målgruppen kortutbildade vuxna prioriterades. En komvuxutredning inledde ett analysarbete kring behov av särskilda styrdokument för komvux. Detta arbete resulterade i framtagande av den särskilda läroplanen för vuxna Lvux 82.

4.2 Lvux 82

Läroplanen för kommunal vuxenutbildning från 1982, Lvux 82, bestod av två delar, en allmän del och kommentarmaterial. Den allmänna delen innehöll mål och riktlinjer för verksamheten samt timplaner och kursplaner.

Kommentarmaterial till mål och riktlinjer och till kursplanerna utarbetades av Skolöverstyrelsen och fungerade som stöd för undervisning och för det lokala utvecklingsarbetet. De belyste aktuella frågor och problem och förnyades fortlöpande. Kommentarmaterialen var av olika slag och innehöll råd, anvisningar och även metodiska, pedagogiska tips. Lvux 82 gällde även i tillämpliga delar för statens skolor för vuxna och för grundvux.

Enligt Robert Höghielm i Kunskapslyftskommitténs antologi *Vuxenpedagogik i teori och praktik* präglades komvux på 80-talet av tre faktorer. Undervisningsidealen formulerades av andragogikföreträdare, folkbildningen med dess betoning av det kulturella och sociala arvet var en inspiratör, men kurskrav och kunskapsideal hämtades från den traditionella ungdomsutbildningen med dess koppling till de gamla läroverkens elitistiska syn på utbildning. Det var i första hand gymnasieutbildning som diskuterades i samband med komvux tillkomst. Något förenklat kan man säga att komvux ärvt ideologin från folkbildningen och regelsystemet från ungdomsskolan. Mot denna bakgrund, menar Höghielm, är det intressant att jämföra utvecklingen på 70- och 80-talen med 90-talets statliga satsningar på arbetslöshetskurser och Kunskapslyftet.

4.3 90-talets styrdokument för vuxenutbildningen

Till grund för Skolverkets fortsatta arbete med vuxenutbildningen ligger kunskap om den utveckling som skett och de insatser som gjorts under 90-talet. I och med att Lpf 94 genomfördes upphörde den särskilda läroplanen med tillhörande kursplaner för vuxna, Lvux 82, att gälla. Den reformering som genomförts av gymnasial utbildning under 90-talet har därför omfattat både vuxenutbildningen och gymnasieskolan, och de styrdokument som gäller för gymnasieskolan gäller också för gymnasial vuxenutbildning.

För grundläggande vuxenutbildning formulerades program mål och kursplaner för kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik och samhällskunskap inför reformeringen 1992 av grundvux och etapp 1. För övriga ämnen i grundläggande vuxenutbildning gäller grundskolans kursplaner. För påbyggnadsutbildningar har Skolverket utarbetat en ramkursplan som omfattar 800-1 200 klocktimmar. Upp till 400 klocktimmar kan innehålla kurser ur gymnasial utbildning. Lpf 94 gäller för sfi i tillämpliga delar. Kursplan och betygskriterier för sfi fastställdes 1994.

4.4 Skolverkets utvärderingar

Under 90-talet har Skolverket genomfört fem utvärderingar av vuxenutbildningen:

- Den kommunala gymnasiala vuxenutbildningen – Skolverkets rapport nr 91
- Vem älskar sfi? – Skolverkets rapport nr 131
- Grundläggande vuxenutbildning – Skolverkets rapport nr 136
- Komvux – ett demokratiskt projekt nr 162
- En utvärdering av särvox, dnr 96:565

De tre förstnämnda utvärderingarna har sammanställts i en tematisk rapport, Skolverkets rapport nr 141. Syftet med utvärderingarna var att följa och utvärdera reformer inom verksamheten både organisatoriskt och innehållsmässigt. I den tematiska rapporten sammanställs och jämförs några teman från de tre utvärderingarna.

Gemensamt för de vuxenutbildningsformer som utvärderats är att de omfattas av den värdegrund som finns i Lpf 94. De centrala tankegångarna fanns även i Lvux 82. Utvärderingarna är i huvudsak mycket positiva när det gäller reformerna och deras effekter ute i verksamheten, men de visar samtidigt att reformerna inte implementerats till fullo. Gamla tankemodeller förhindrar nytänkande, men svårigheter har också berott på tolkningsproblem, oklarheter och bristande kunskap om t ex styrdokumentet. Styrdokumentet är dessutom för vuxenutbildningens del svåröverskådliga.

En systematisk personalutbildning har inte genomförts. De enheter som lyckats med reformering karakteriseras av en intern helhetssyn – en sammanhållen organisation, en långt gången samverkan mellan lärargrupper eller arbetslag och klart avgränsade ansvarsområden. För reformframgångsrika kommuner tycks ett kännetecken vara en helhetssyn när det gäller utbildning, individ och samhälle. Stöd från politiker har visat sig vara avgörande. Andra iakttagelser av generell art är att samverkan mellan arbetsliv och vuxenutbildning varit bristfällig.

När det gäller undervisningens genomförande konstateras att även om arbetsformerna varierar är undervisningen traditionell. Kursdeltagarna är överlag nöjda, även om de inte har något direkt inflytande över verksamhet och innehåll.

Rapporten *Komvux – ett demokratiskt projekt* ger en i huvudsak positiv bild av funktionshinderades möjligheter att studera i komvux. Komvux som helhet är förhållandevis tillgängligt för funktionshinderade som är väl representerade bland de studerande. Dessa gruppers deltagande har dessutom ökat under 90-talet.

Utvärderingen av särvox visar att utbildningen till stor del inte genomförs i enlighet med intentionerna i de nationella styrdokumentet. Eleverna har stort

1999-10-11

Dnr 99:975

inflytande över sin utbildning men får ytterst begränsad undervisningstid per vecka. Rapporten föreslår att tillsyn görs av utbildningens omfattning i tid i förhållande till dess kvalitet och elevernas möjligheter att nå kunskapsmålen, samt av hur betyg sätts i särvox. En översyn av kursplanerna för särvox förordas också.

Den särskilda vuxenutbildningsatsningen, Kunskapslyftet, föregicks av tre års verksamhet med särskilda statsbidrag för arbetslöshetskurser. Riksdagen beslutade om den särskilda satsningen Kunskapslyftet 1996. Satsningen pågår under fem år och har arbetsmarknadspolitiska, fördelningspolitiska och utbildningspolitiska syften. Erfarenheterna från satsningen ska ge underlag till beslut om reformering av svensk vuxenutbildning efter år 2002. En delegation med ett sekretariat ansvarade inledningsvis för satsningens genomförande. Den 1 juli 1998 överfördes ansvaret till Skolverket. Arbetet utförs i enlighet med den förordning som följde uppdraget vid överförandet till Skolverket. Bland arbetsuppgifterna finns fördelning av de statliga medlen, stöd och stimulans till kommunerna i arbetet med utveckling av vuxenutbildning, fortsatt dialog med kommunerna samt uppföljning och utvärdering av verksamheten.

Som en följd av uppdragen kring Kunskapslyftet planeras och genomförs ett antal utvärderingar.

I utvärderingen *Komvux – ett demokratiskt projekt*, liksom i en förstudie av kommunernas egna utvärderingar av Kunskapslyftet och i utvärderingar som initierats av Kunskapslyftskommittén lyfts några förhållanden fram som kan kräva en diskussion om attityder och förhållningssätt. Särskilt utifrån ett resonemang om vuxenutbildningens målgrupper. Det gäller bland annat de olika mer eller mindre samverkande institutionernas bemötande av de vuxenstudierande. Den kollektiva synen kan ses som att "skolan vet vad eleven behöver" eller återspeglas av att resultat av utvärderingar sällan systematiskt kommuniceras till de deltagande. En liknande synpunkt framkommer i en arbetsrapport till Kunskapslyftskommittén som bland annat diskuterar att platsförmedlare och yrkesvägledare ser som sin uppgift att "hjälpa" och "motivera" vuxna lågutbildade utifrån en föreställning om att de är resurssvaga.

I Skolverkets nämnda förstudie diskuteras också ur ett liknande perspektiv begreppen efterfrågestyrt utbildningsutbud och individuell studieplan. Studiens resultat tyder på att kommunerna använder sina utvärderingar bl.a. i avsikt att förändra kurserna och i något fall att justera kursutbudet men att några analyser av hur *efterfrågan* ska betraktas inte görs. På direkt fråga betraktar alla kommuner i urvalet sitt kursutbud som efterfrågestyrt. Någon enstaka kommun i studiens urval har sett en koppling mellan individens studieplan och någon form av utvärdering. I övrigt tyder studiens resultat på att komvux har utvecklats i en önskvärd riktning och att vuxenutbildningen blivit mer mångfacetterad sedan Kunskapslyftets tillkomst.

Skolverket genomför också en studie av lokala kurser, främst i syfte att förstå orsaken till lokala kursers uppkomst och det glapp till de nationellt utformade

1999-10-11

Dnr 99:975

kurserna som den lokala kursen föreställs kunna överbrygga. Resultat från studien presenteras i oktober månad.

Enligt den plan för utvärderingar av vuxenutbildningen som Skolverket fastställt påbörjas nu en studie av hur vuxenutbildningens jämlikhetsperspektiv har påverkats sedan Kunskapslyftets tillkomst. En studie av begreppet *social kompetens* ska också påbörjas och därutöver ser Skolverket över möjligheterna till insamlingar och analyser av de nationella proven i vuxenutbildningen.

4.5 Skolverkets plan för utvecklingen av vuxenutbildningen

Skolverket redovisade i enlighet med uppdrag i regleringsbrev för budgetåret 1998 en plan för utvecklingen av vuxenutbildningen den 15 oktober 1998.

I Skolverkets plan formulerades sju utvecklingsområden:

- de nationella styrdokument
- målgrupper och rekrytering
- introduktion och vägledning
- validering
- kursutbud och innehåll
- förutsättningar för inläring
- organisation och ansvar.

Planen för utveckling av vuxenutbildning beskriver behov av utveckling på den nationella nivån med det statliga ansvaret för styrning och på den kommunala, lokala nivån. På nationell nivå ligger ansvar för framtagning av styrdokument men också uppdrag att stödja och stimulera vuxenutbildningen samt följa upp och utvärdera den. På kommunal, lokal nivå betonas särskilt i planen utveckling av rekrytering, vägledning och introduktion. Dessutom föreslås ett fördjupat analysarbete med frågan om validering som kommer att bli av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen. På både nationell och regional, kommunal, lokal nivå krävs enligt planen ett fortsatt arbete med utveckling av kursutbud och kursinnehåll. I det sammanhanget lyfts också frågan om eventuellt behov av särskilt nationellt kursutbud för vuxna. I planen fokuseras även behov av utveckling av infrastruktur och kvalitetssäkring av kommunernas eget arbete med uppföljning och utvärdering.

5. Styrdokument

I detta kapitel görs en första analys av läroplan, program mål, kursplaner, betygs kriterier och prov. För varje styrvnivå förs resonemang om styrdokumentets funktion i de olika delarna av vuxenutbildningen; sfi, sår vux, grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning. Påbyggnadsutbildningar diskuteras inte speciellt. Lpf 94 gäller dock även för dessa utbildningar. Påbyggnadsutbildningar kan innehålla gymnasiala kurser.

Vad som sägs i avsnitten om läroplanen och kursplaner och betygskriterier är därför relevant även för påbyggnadsutbildningar.

5.1 Läroplan

Detta avsnitt innehåller några exempel på faktorer och överväganden som påverkade utformningen av Lpf 94. Användningen av läroplanen i vuxenutbildningen beskrivs och kommenteras. Vidare innehåller avsnittet en genomlysning av formuleringar som är problematiska för vuxenutbildningen.

Lpf 94 gäller för

- gymnasieskolan
- gymnasiesärskolan
- komvux
- statens skolor för vuxna
- särvtux

Dessutom gäller läroplanens grundläggande värden för sfi.

5.1.1 Bakgrund till Lpf 94

I arbetet med denna delrapport har två av medlemmarna i Läroplanskommittén intervjuats. Lpf 94 kom till efter skiftet från regelstyrning till mål- och resultatstyrning. Strävan var att så långt möjligt renodla elevers rättigheter och lärares och rektors ansvar.

Av intervjuerna framgår att kommittén i arbetet med den nya läroplanen utgick från att de gemensamma, grundläggande värden som samhället vilar på är generella och gäller för alla åldrar och i alla skolformer. När läroplanen skrevs fanns en tydlig politisk strävan mot integrering mellan gymnasieskola och komvux. Det var i kommittén ingen oenighet om valet av ordet "elev" i läroplanen.

5.1.2 Tolkning och användning av Lpf 94

5.1.2.1 Läroplanen och den politiska styrningen i kommunen

I avsnittet redovisas erfarenheter av läroplanens roll i den politiska styrningen i kommunerna. Kunskapen om denna styrning av vuxenutbildningen har hämtats från Skolverkets utvärderingar, från verkets tillsyn inom Kunskapslyftet och från de intervjuer i sex kommuner som genomfördes i samband med denna delrapport.

Läroplanen ska påverka verksamheten i kommunen både indirekt via kommunens skolplan och skolans lokala arbetsplan och direkt som

1999-10-11

Dnr 99:975

styrdokument för rektor och lärare. *"I alla kommuner skall det finnas en av kommunfullmäktige antagen skolplan som visar hur kommunens skolväsende skall gestaltas och utvecklas. Av skolplanen skall särskilt framgå de åtgärder som kommunen avser vidta för att uppnå de nationella mål som har satts upp för skolan. Kommunen skall kontinuerligt följa upp samt utvärdera skolplanen."* (Skollagen 2 kap. 8§)

Skolplanens roll beskrivs också i förordet till Lpf 94: *"De mål och riktlinjer för utbildningen som anges i skollagen, läroplanen, programmålen samt kursplanerna skall konkretiseras i den lokala planeringen. Av skolplanen, som antas av kommunfullmäktige, skall framgå de åtgärder som kommunen avser att vidta för att uppnå de riksgiltiga målen för skolan."*

Skolplanens konkretiserade mål och åtgärder måste vara möjliga att utvärdera: *"Varje kommun och skola skall årligen upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av skolplanen respektive arbetsplanen."* (Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet, 1 §)

Skolverkets rapport *Vuxenutbildning – tematisk rapport*, som sammanfattar och diskuterar tre olika utvärderingar av vuxenutbildning, ger en mörk bild av den kommunala politiska styrningen av vuxenutbildningen samtidigt som rapporten betonar betydelsen av god sådan styrning: *"För både grundläggande komvux och gymnasial komvux gäller att den politiska styrningen ofta är mycket oklar med få konkretiserade mål. Ibland är den närmast obefintlig. En sådan vaghet i den kommunala styrningen försvårar naturligtvis utveckling, uppföljning och utvärdering av verksamheten."*

Den diffusa styrningen innebär ibland att politikerna uttrycker höga övergripande mål medan utbildningspraktiken står i strid med dessa."

Vid Skolverkets tillsyn av verksamheten inom Kunskapslyftet har en liknande, problematisk bild av den politiska styrningen framträtt.

Bilden bekräftas även av de intervjuer i sex kommuner som genomfördes i samband med Skolverkets arbete med denna delrapport. I alla kommuner besvarade skolledare och lärare frågor om skolplanen. Tre politiker intervjuades också. I de flesta kommunerna höll man på att utarbeta en ny skolplan. Den gamla har knappast någon text om komvux, eller texter som betraktas som tämligen innehållslösa. Man hade emellertid, på de olika enheterna, förhoppningar om att den skolplan som skulle komma att antas skulle bli tydligare som styrinstrument för vuxenutbildningen. Den kommunala politiska styrningen består av både den skolplan som kommunfullmäktige ska anta och den styrning av utbildningen som kontinuerligt sker genom beslut i skolstyrelse, utbildningsnämnd eller motsvarande.

De politiker som intervjuades under kommunbesöken var engagerade i och positiva till verksamheten. De hade tankar om utvecklingen av vuxenutbildningen men hade inte haft några möjligheter att sätta sig in i

1999-10-11

Dnr 99:975

måldokumentet för denna utbildning. De betonade betydelsen av skickliga och drivande skolledare.

I små kommuner ansvarar en nämnd- eller styrelseordförande, helt eller delvis på sin fritid, för flera olika verksamheter samtidigt: ibland barnomsorg, grundskola, eventuell gymnasieskola och vuxenutbildning. Ofta är grundskolan prioriterad i det politiska arbetet och det är denna skolform som, tillsammans med eventuell gymnasieskola, får utrymme i kommunens skolplan.

Den politiska styrningen sker, i flera av de kommuner som besöktes, genom de beslut som kontinuerligt fattas i nämnd eller styrelse och genom att rektor får utrymme och stöd av ansvarig politiker. Det är oftast inte så att mål som formuleras i skolplanen sedan genomförs i verksamheten och utvärderas. Detta innebär att det kommunala politiska styrsystemet och ansvaret blir otydligt för den studerande, för tjänstemän och för allmänheten.

En politiker i en liten kommun beskrev situationen på följande sätt:

”Jag har inte riktigt grepp om utvärdering och kvalitetsuppföljning. Vi har varit dåliga på utvärdering, en speciell rubrik kommer att tillkomma i kommunens skolplan för detta: Utvärdering, definition, uppdatering, uppföljning, utvärdering – slutsats.

Vi får information via tjänstemännen, rektorn, har inte fått någon kvalitetsredovisning hittills, men vet att den är på gång. Rektorn ger muntliga redovisningar. Korta vägar är viktiga. Det är mycket som avklaras muntligen mellan politiker och tjänstemän. Jag får samma signaler, vad gäller skolan, från tjänstemännen som från föräldrarna, så det verkar fungera bra. Vi behöver mer underlag för kvalitetsredovisning för att kunna fatta rätt beslut och utvecklas i rätt riktning.”

I småkommuner betonar både politiker, skolledare och lärare närheten. Man får en direkt utvärdering genom de många informella kontakterna mellan politiker, tjänstemän och vuxenstuderande, genom att man möts i olika roller på sin fritid och i sitt vardagsliv i kommunen. Det finns risk för att denna typ av goda informella kontakter och informell utvärdering gynnar människor som kan tala för sin sak och som lever under trygga och etablerade förhållanden. Erfarenheter från Skolverkets tillsyn visar att enbart muntlig utvärdering inte håller måttet. Den försvårar insyn och ger inte heller möjlighet till långsiktig utveckling. Kopplingen till statens mål för vuxenutbildningen blir svagare när informella och outtalade lokala mål styr verksamheten.

5.1.2.2 Tillämpning av läroplanen på komvuxenheter

Detta avsnitt belyser läroplanens roll utifrån exempel på hur Lpf 94 används av skolledare, lärare och studerande i de sex kommuner som besöktes inom ramen för Skolverkets intervjuundersökning. Skolverkets utvärderingar av vuxenutbildningen kommenterar inte specifikt hur läroplanen används av lärare och skolledare.

1999-10-11

Dnr 99:975

Intervjuerna tyder på att Lpf 94 huvudsakligen används som samlande symbol för utbildningen och som stöd för vad man anser vara god verksamhet. Läroplanens faktiska formuleringar och innehåll används knappast aktivt i den dagliga verksamheten.

Läroplanen ska, samtidigt som den konkretiseras i kommunens skolplan, också fungera som direkt styrdokument för rektorer och lärare. Man ägnade vid de olika komvuxenheter som besöktes, viss tid åt genomgång när Lpf 94 infördes och informerar sedan nyanställda lärare: *"När läroplanen kom gick skolledning och lärare igenom den, men inget särskilt gemensamt arbete med den har gjorts sedan dess."* (skolledare).

Vid alla enheter som besöktes finns en medvetenhet om kravet på kvalitetsredovisning. Några har fast förankrade och genomtänkta rutiner medan andra prövar sig fram. Många berättade om olika typer av utvärderingar, men få diskuterade mot vad man utvärderar, hur kvalitet i vuxenutbildningen definieras eller hur resultaten av utvärderingarna ska användas. Det är därför svårt att veta om kvalitetsredovisningen, direkt eller indirekt, kopplas till Lpf 94.

Läroplanen som begrepp betraktas med respekt. Den ses som något som stärker utbildningen i omvärldens ögon, som ger status. Lpf 94 används i den dagliga verksamheten huvudsakligen som allmän och ospecificerad symbol för vad man anser vara god utveckling och verksamhet. En lärare sammanfattade läroplanens roll: *"Andan genomsyrar verksamheten, men dokumentet som sådant används inte i det dagliga arbetet."*

En av skolledarna kommenterade några specifika formuleringar i läroplanen och en annan lyfte fram läroplanens kortfattade och pregnanta form.

Vid ett tillfälle knöts egna tankar an till formuleringar eller idéer i läroplanen. En studerande framhöll att tidsbristen är ett problem i komvux, i synnerhet för dyslektiker. Hon hänvisade till läroplanen *"där det står att eleven ska gå ut med varaktiga kunskaper"* vilket hon ansåg stämde dåligt överens med komvux: *"... där det är mycket 'korvstopning'"*.

I övrigt hänvisar ingen till läroplanens faktiska innehåll. De mycket tydliga och klart utvärderingsbara formuleringarna under rubriken "Läraren skall" och "2.6 Rektors ansvar" i Lpf 94 berördes inte av lärare och skolledare.

På frågor om läroplanen är lämplig för vuxenutbildningen varierade svaren:

"Tycker att läroplanen är så pass allmänt hållen att det inte behövs någon särskild läroplan för vuxenutbildningen."

"Det skulle kanske ge högre status med en egen läroplan – få en psykologisk effekt. Å andra sidan upplevs det friutrymme som finns på gymnasial nivå med lokala arbetsplaner som positivt."

1999-10-11

Dnr 99:975

5.1.2.3 Läroplanens ordval: elev och skola

I Lpf 94 ersätter orden *elev* och *skola* beteckningarna *studerande* respektive *vuxenutbildning* i den tidigare läroplanen, Lvux 82. I detta avsnitt diskuteras läroplanens ordval med utgångspunkt från ordens grundbetydelser och från erfarenheter från Skolverkets utvärderingar och de intervjuer som Skolverket genomfört i sex kommuner.

I Lpf 94 används orden *elev* för att beteckna både ungdomar i gymnasieskolan och vuxna som studerar i vuxenutbildningen. På motsvarande sätt betecknar ordet *skola* alla de olika utbildningsformer där läroplanen gäller: gymnasieskola, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning, påbyggnadsutbildningar, sfi och särvux. Jämfört med ordvalet i den tidigare läroplanen för de olika formerna av vuxenutbildning, Lvux 82, innebär valet av orden *elev* och *skola* i Lpf 94 en tydlig anslutning till de beteckningar som traditionellt används i grundskola och gymnasieskola.

I Lvux 82 förekom inte ordet *elev*. I stället användes till att börja med ordet *kursdeltagare*, ett ord som har sina rötter i folkbildningen. Bakgrunden till det medvetna valet av detta ord redovisas i en uppsats av Margareta Björnson ("*Elev eller kursdeltagare – En läroplan i idéhistorisk belysning*").

Efter några år byttes ordet *kursdeltagare* ut mot *studerande*. Av de två orden *kursdeltagare* och *studerande* är *kursdeltagare* mera passivt. En deltagare finns med och har därmed ett visst ansvar för helheten men behöver inte handla eller engagera sig. Ordet *studerande* är aktivt. Individen är studerande i kraft av vad han eller hon gör. Både *kursdeltagare* och *studerande* är ord som tydligt associerar till vuxna (för ordet *studerande* även unga vuxna).

Ordet *elev* betecknar enligt Nationalencyklopedins ordbok "person som får undervisning särsk. om barn el. yngre person". Ordet kommer från franska och har grundbetydelsen från verbet *élever*, "lyfta; uppfostra". *Elev* betonar med andra ord vad institutionen gör med individen. Institutionen är aktiv, individen passiv, någon som *får* undervisning.

I Skolverkets kommenterande sammanfattning av tre utvärderingar av vuxenutbildning, *Vuxenutbildning, Tematisk rapport*, finns under rubriken *Elev eller kursdeltagare – en fråga om vuxenprofil?* en diskussion av ordet *elev*. I rapporten påpekas att ingen av de tre utvärderingar som sammanfattas kommenterar skiftet i ordval från *studerande* till *elev*. Det har emellertid i utvärderingarna visat sig vara viktigt att deltagare blir bemötta som vuxna "... alltså inte som i tidigare skolgång betraktas som en av barn- eller ungdomsskolans elever."

I de sex kommuner som besöktes, inom ramen för intervjuundersökningen kring användningen av styrdokumentet, fanns olika förhållningssätt till orden *elev* i Lpf 94. Även om flera skolledare och lärare är kritiska mot ordet *elev* och konsekvent använder andra ord är det trots allt vanligt att man accepterar ordet.

1999-10-11

Dnr 99:975

Några av skolledarna och lärarna är skeptiska till ordet *elev*. Vid de enheter där skolledningen på ett tydligt sätt tagit ställning mot ordet *elev* används andra ord, *deltagare*, *studerande*, *student* eller *kund*. Användningen av *kund* begränsas till en privat anordnare inom Kunskapslyftet i en av kommunerna. Det är tydligt att skolledningens förhållningssätt påverkar lärarnas ordval. Om inte skolledningen är kritisk mot ordet *elev* är inte heller lärarna det. I en kommun framhävde skolledarna sambandet mellan ordval och roll:

"Ny elev-, lärar-, arbetsroll med eget ansvar. Delaktighet genomsvyrar allting ... Måste lära sig att bli kursdeltagare, kunskap deltagarna måste börja med att lära sig."

De vuxenstuderande som intervjuades är alla aktiva, välanpassade och trygga. De har, ofta efter en period av stor tvekan och oro i samband med studiestarten, funnit sig väl till rätta i rollen. För dem har valet av ord nu ingen betydelse. Ordet *elev* är inte problematiskt eller värdeladdat, *"eftersom man ändå möts på vuxenplanet"*, *"man är elev hela livet"*.

Även om de studerande som intervjuades i denna avgränsade undersökning accepterade ordet *elev* kan det finnas skäl att diskutera ordet som beteckning för vuxenstuderande. Många vuxna, som skulle behöva förbättra sina kunskaper, bär på bittra minnen från sin tidigare skolgång. I en rapport från Karlstads universitet, *Varför vill inte Manfred läsa vidare?*, redovisas samtal med arbetslösa män i Årjängs kommun. Männen som intervjuas har inte velat studera inom Kunskapslyftet. Många av dem beskriver sin skolskräck:

" - Känner av knuten inom mig när jag tänker på skolan."

" - Varför ska man få betyg på att man är kass och oduglig?"

Rapporten sammanfattar: *"Samtal efter samtal har visat att tidigare negativa skolerfarenheter spelar stor roll. En misslyckad skolgång skapar osäkerhet och otrygghet. ... Gripande skildringar visar att flera har burit på skräck i flera år över att inte duga eller räcka till då det gäller att skriva, läsa och räkna."*

En förutsättning för att vuxna med en sådan bakgrund ska våga börja studera är att den utbildning de möter är olik den de minns. Det kan då vara svårt för dem att på nytt bli *elever* i skolan. Orden styr tankemönster.

Ordet *skola* betecknar flera olika företeelser: Byggnad, institution, verksamhet / process och utbildning. Huvudbetydelsen i läroplanstexten är organisationen och verksamheten inom den.

Ordet *skola* fokuserar institutionen medan *utbildning* lägger tonvikten vid individens möte med kursen eller kurserna, vid processen.

För ungdomar i gymnasieskolan är individens möte med skolan reglerat vad gäller ålder och tid. Ungdomar utvecklas under gymnasieskolans tre år i princip från barn till vuxna. Inom denna skolform är ordet *skola* naturligt. I vuxenutbildning är ordet mera problematiskt. Denna utbildning kan utformas på många olika sätt vad gäller tid, omfattning och studieformer. Begreppet

1999-10-11

Dnr 99:975

skola är svårt att använda för de olika varianter av vuxenutbildning som förekommer. Den pågående utvecklingen av vuxenutbildningen innebär att olika anordnare allt oftare ansvarar för utbildning och sådant ansvar kan ligga hos privata utbildningsanordnare, kommunal vuxenutbildning, folkhögskola, studieförbund och arbetsmarknadsutbildning. Dessutom utvecklas former för vuxenutbildning såsom distansstudier och andra flexibla studieformer.

5.1.2.4 Exempel på problematiska formuleringar i Lpf 94

Bortsett från ordvalet, *elev* och *skola* är huvuddelen av texten Lpf 94 väl anpassad för vuxenutbildningens behov. Detta gäller speciellt ”Utbildning för vuxna” (under rubriken 1.3 Särskilda uppgifter och mål för olika skolformer) och huvuddelen av ”2 Mål och riktlinjer”.

Följande avsnitt innehåller en diskussion med utgångspunkt från några exempel från Lpf 94 på sådana formuleringar som kan vara problematiska ur vuxenutbildningsperspektiv men också utifrån ett interkulturellt perspektiv. En del av formuleringarna kan också ifrågasättas för ungdomsskolan. Formuleringarna i Lpf 94 citeras och kommenteras. Några ord är understruken i citaten.

Under rubriken: 1 Skolans värdegrund och uppgifter, 1.1 Grundläggande värden: ”*Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhälle vilar på.*”

Formuleringen förutsätter att dessa värden saknas hos de studerande. Både vuxna och elever i gymnasieskolan har med sig en värdegrund. Den kan för enstaka individer vara i strid med delar av ”de värden som vårt samhälle vilar på” men knappast med alla dessa värden.

”*Människovärdets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.*”

Vuxenstuderande har, i samma mån som andra vuxna, utvecklad ”*rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande*”. De flesta behöver inte ”*fostran till*” dessa kvalitéer utan i stället möjlighet att ytterligare utveckla dem.

”*Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.*”

Synen på målet för individens utveckling är statisk. Det är som om var och en hade en dold egenart som det gäller att leta fram, ett individuellt, fast och specifikt mål för personlighetsutvecklingen.

Under rubriken Förståelse och medmänsklighet:

1999-10-11

Dnr 99:975

”En trygg identitet och medvetenhet om det egna kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder. Skolan skall bidra till att människor får en identitet som kan relateras till och innefatta inte bara det specifikt svenska utan också det nordiska, det europeiska och ytterst det globala.”

För vuxna invandrare måste ”det egna kulturarvet” tolkas som det eller de kulturarv som är ”eget”, från hemlandet. Vuxna människor kan inte genom utbildning ”få en identitet” men de kan utvecklas.

Under rubriken 1.2 Gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna, Skolans huvuduppgifter:

”Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället.”

Vuxna, liksom många ungdomar i gymnasieskolan har redan verkat i samhället och de flesta vuxna har erfarenhet av arbete. Utbildningen i sig är en del av samhället liksom t ex idrottsrörelsen, föreningslivet och musikrörelsen.

”Genom studierna skall eleverna skaffa sig en grund för livslångt lärande.”

Grunden för livslångt lärande läggs i moderlivet och tidigt i barndomen. Sedan sker utveckling.

”De etiska perspektiven är av betydelse för många av de frågor som tas upp i skolan. Därför skall undervisningen i olika ämnen behandla detta perspektiv och ge en grund för och främja elevernas förmåga till personliga ställningstaganden.”

Grunden har både ungdomar i gymnasieskolan och vuxna. Även små barn tar ställning till och förstår etiska frågor.

”Ett internationellt perspektiv i undervisningen är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang, för att skapa internationell solidaritet och för att förbereda eleverna för ett samhälle med allt tätare kontakter över nations- och kulturgränser.”

Skolan och vuxenutbildningen i sig är förmodligen samhällets viktigaste interkulturella kontaktyta. ”Förbereda” passar inte för studerande som ofta själva representerar olika kulturer och befinner sig mitt i kulturmöten.

Under rubriken Kunskaper och lärande:

”Den värld eleven möter i skolan och det arbete eleven deltar i skall förbereda för livet efter skolan.”

Vuxna som exempelvis förvärvsarbetar medan de läser behöver både direkt tillämpning och förberedelse.

1999-10-11

Dnr 99:975

Under rubriken 2 MÅL OCH RIKTLINJER, 2.1 Kunskaper: ”har god insikt i centrala delar av det svenska, nordiska, inklusive det samiska, och västerländska kulturarvet,

- *har kunskaper om internationell samverkan och globala samband och*
- *kan bedöma skeenden ur svenskt, nordiskt, europeiskt och globalt perspektiv.”*

Det interkulturella perspektivet finns inte som mål. Däremot finns det under rubriken Skolans huvuduppgifter (”... tätare kontakter över nations- och kulturgränser”). Här blir det en hierarki från det svenska till det globala. Vad ”det svenska”, med detta sätt att skriva, är blir oklart. Det inkluderar ”det samiska”, men övriga kulturer, minoritetskulturer och invandrarkulturer finns inte med.

5.1.3 Diskussion

Resultatet av den begränsade intervjuundersökningen i sex kommuner visar att de studerande har god medvetenhet om kursplaner och betygskriterier (avsnitt 5.3.2.2). Både deltagare och lärare skulle troligen, i många fall, kunna tolka dessa på ett friare och mera kreativt sätt, om läroplanen vore ett styrdokument som användes aktivt i verksamheten. Frågan varför läroplanen inte förefaller styra direkt inom vuxenutbildningen har inte något entydigt svar. Vid intervjuerna uttryckte lärare och skolledare uppskattning av läroplanen. Några få hade synpunkter på formuleringar men Lpf 94 användes knappast i det dagliga arbetet.

Vad gäller mål, krav och ansvar är Lpf 94 ett tydligare formulerat styrdokument än Lvux 82. Ändå väckte inte införandet av Lpf 94 inom vuxenutbildningen diskussion vad gäller läroplanens mål och riktlinjer. Många ville ha en speciell läroplan för vuxenutbildningen för att stärka utbildningsformen. Diskussionen gällde alltså inte innehållet i Lpf 94 utan det faktum att denna läroplan också omfattar gymnasieskolan. Lärare diskuterade vid denna tid kursplaner, betygskriterier och betygssystem men knappast den nya läroplanens mål och riktlinjer.

I Sverige har samhället lagt ansvaret för stora delar av unga människors socialisation och kunskapsutveckling på gymnasieskolan som omfattar nästan alla ungdomar. Vuxna kommer till vuxenutbildningen med behov av kunskaper och utveckling. Även om de har olika bakgrund, ålder och erfarenheter har de alla det gemensamt att de passerat den ålder då ungdomar går i gymnasieskolan. Vuxenstuderande söker sig i regel till utbildningen efter någon form av aktivt val eller ställningstagande. De har behov av kunskaper men de är socialiserade och fostrade i samma mån som andra vuxna medborgare är det.

Den nuvarande läroplanen har, med utgångspunkt för ansvaret för ungdomar i gymnasieskolan, ett tydligt socialisations- och fostransperspektiv. Lpf 94

beskriver skolans mycket omfattande ansvar för individens omvandling från barn till vuxen. I denna beskrivning betraktas den studerande som relativt ”tom”, formbar och med föga bagage.

Utifrån ett individperspektiv och med medvetenhet om det livslånga lärandet är det av betydelse att den vuxne i den formella vuxenutbildningen kan skaffa sig de kunskaper han eller hon behöver och utvecklas genom sitt lärande. Studierna måste då bygga på och knyta an till individens erfarenheter. Genomgången visar att studierna för den vuxne innebär en utvecklande process med utgångspunkt från individens kunskaper, erfarenheter och behov. Detta synsätt avspeglas inte tydligt i Lpf 94.

Läroplanens konstruktion av begreppet svensk / svensk kultur är problematisk med tanke på att en stor del av eleverna i gymnasieskolan och många vuxenstuderande är svenskar och samtidigt har en fler- eller mångkulturell bakgrund. Den svenska kulturen innefattar alltså numera i allt högre grad även olika minoritetskulturer och kulturer från andra länder och språkområden. Vuxenstuderande som kommit till Sverige vid vuxen ålder kan inte förväntas byta ut sin identitet och kultur. Det är för dessa studerande snarare en fråga om att lägga nya aspekter och dimensioner till sin kulturella identitet.

Orden *elev* och *skola* är i flera avseenden problematiska. När styrdokumentet för ungdomsskolan och vuxenutbildningen blev gemensamma infördes orden *elev* och *skola* i vuxenutbildningen. Bland annat genom den pågående utvecklingen har dessa ord kommit att bli alltmer problematiska.

5.2 Program mål

5.2.1 Definition av program mål

Det finns ingen tydlig definition av program mål. Gymnasieförordningen, 1 kap, 4 §:

”För vart och ett av de nationella programmen gäller program mål som regeringen fastställer.

Ett specialutformat program som erbjuds en grupp elever skall ha program mål som fastställs av kommunen.”

Program målen har tre rubriker:

- Syfte: *”Utbildningen i ... skall ge eleverna ...”*
- Strävan: *”Skolan skall sträva efter att eleverna efter fullföljd utbildning...”*
- Krav på utbildningen: *”Skolan har ansvar för att eleverna efter fullföljd utbildning ... ”*

5.2.2 Program mål som gäller i vuxenutbildningen

Gymnasieskolans program mål gäller även i gymnasial vuxenutbildning

”För den gymnasiala vuxenutbildningen gäller de program mål som har fastställts för gymnasieskolans nationella program. För dessa mål får göras de avvikelser som betingas av vuxenutbildningens karaktär.” (Förordning om kommunal vuxenutbildning, 4 §)

Grundläggande vuxenutbildning har speciella program mål.

”För grundläggande vuxenutbildning skall gälla de särskilda program mål som framgår av bilagan till denna förordning ... Dessa mål gäller utöver de kunskapsmål för den grundläggande vuxenutbildningen som anges i förordningen (SKOLFS 1994:2) om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna.”

(Förordning om särskilda program mål för grundläggande vuxenutbildning, 1 §)

För de delar av särsvux som motsvarar den obligatoriska särskolan finns också särskilda program mål.

”För de delar av vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux) som motsvarar den obligatoriska särskolan, skall gälla de särskilda program mål som framgår av bilagan till denna förordning ... Dessa mål gäller utöver de kunskapsmål för särsvux som anges i förordningen (SKOLFS 1994:2) om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna.”

(Förordning om särskilda program mål för de delar av vuxenutbildning för utvecklingsstörda som motsvarar den obligatoriska särskolan, 1 §)

5.2.3 Användning av program mål i vuxenutbildningen

Med utgångspunkt från Skolverkets olika utvärderingar av vuxenutbildningen kan man konstatera att arbete med program målen inte nämns i något sammanhang. Det finns mycket som tyder på att dessa styrdokument används i mycket liten utsträckning.

Program målen för gymnasieskolan är inte direkt tillämpliga i gymnasial vuxenutbildning bl a eftersom nästan inga vuxna läser hela program. Möjligen kan program målen på gymnasial nivå spela en viss roll vid den studerandes studieval och i den vägledning han eller hon får.

I Skolverkets utvärdering av den grundläggande vuxenutbildningen påpekas att *”... det är ett problem för verksamheten i grundläggande vuxenutbildning att det finns en utbredd okunskap om vilka styrdokumenten är och vad de innehåller.”*

Program mål för *”De delar av särsvux som motsvarar den obligatoriska särskolan”* nämns inte i Skolverkets rapport *”En utvärdering av särsvux”*.

5.2.4 Diskussion

Program mål är måldokument som definierar krav på kommunen vad gäller genomförandet av en speciell utbildning. Vuxenutbildningen kännetecknas av

en mycket stor individuell variation. De flesta vuxenstuderande har en unik individuell studieplan som kan innebära att den studerande läser inom både grundläggande och gymnasial vuxenutbildning och kombinerar teoretiska studier med yrkesinriktade kurser. Utgångspunkten är individens förutsättningar, kunskaper och behov.

Uppdelningen i grundläggande och gymnasial vuxenutbildning utgår från att vuxenutbildningen är en spegling av grundskola och gymnasieskola. Förhållandet mellan utbildningen för vuxna och ungdomsutbildningen formuleras i avsnittet "Utbildning för vuxna" i Lpf 94:

"Vuxna elevernas kunskaper skall kompletteras endast i sådan omfattning att de vid utbildningens slut har kunskaper av samma kvalitet som ungdomarna efter ungdomsutbildningen. Kunskapsmålen är desamma för ungdomar och vuxna, men kursernas innehåll, omfattning och tyngdpunkter behöver inte vara identiska." De gemensamma kunskapsmål, som nämns i Lpf 94, finns uttryckta i kursplanerna.

När utbildningen för den vuxenstuderande planeras utifrån individuella behov så att den vuxnes kunskaper kompletteras endast i sådan omfattning att den studerande vid utbildningens slut har kunskaper av samma kvalitet som ungdomarna efter ungdomsutbildningen, innebär det för många vuxna studier på grundläggande nivå i vissa ämnen och på gymnasial i andra. Få vuxna läser alla kärnämnen i grundläggande vuxenutbildning.

Frågan som måste ställas är om det finns behov av måldokument för vuxenutbildningen på programmålen nivå, mellan läroplan och kursplaner. Tydliga och få måldokument är av allt att döma effektivare än många och vaga sådana.

5.3 Kursplaner och betygskriterier

5.3.1 Kursplaner, betygskriterier och betygssystem i olika delar av vuxenutbildningen

5.3.1.1 Sfi

Sfi är en egen utbildningsform som riktar sig till vuxna och till ungdomar 16-19 år.

Sfi har en kursplan som omfattar en enda kurs (med mål för språk och samhällsorientering). I kursplanen finns en avstämningsnivå. Mycket lågutbildade invandrade studerar till att börja med inom både sfi och den grundläggande vuxenutbildningen.

"För utvecklingsstörda elever får nödvändiga avvikelser göras från kursplanen." (Förordning om svenskundervisning för invandrare, 11 §)

1999-10-11

Dnr 99:975

”Riktvärde för undervisningens omfattning i tid är 525 timmar.” (Förordning om svenskundervisning för invandrare, 7 §)

Betyg som kan förekomma: Godkänd och Väl godkänd,

”Om en elev inte når upp till nivån för betyget Godkänd skall läraren i ett intyg ange vad eleven kan i förhållande till kursens mål.” (Förordning om svenskundervisning för invandrare, 16 §)

Betygskriterier finns för betyget Godkänd.

5.3.1.2 Särvox

Särvox motsvarar:

- obligatorisk särskola dvs grundsärskola och träningsskola
- gymnasiesärskolans nationella eller specialutformade program

Kursplaner och timramar:

I de delar av särvox som motsvarar träningsskolan finns ämnena

Kommunikation, 1 200 timmar

Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap, 975 timmar

I de delar av särvox som motsvarar grundsärskolan finns ämnena

Svenska / svenska som andraspråk, 795 timmar

Engelska, 360 timmar

Matematik, 555 timmar

Samhällskunskap, 90 timmar

Religionskunskap, 50 timmar

Historia, 50 timmar

Geografi, 70 timmar

Fysik, 65 timmar

Kemi, 50 timmar

Biologi, 90 timmar

Betyg som kan förekomma: Godkänd och Väl godkänd,

”För den elev som inte når upp till betyget Godkänd utfärdas ett intyg att eleven har deltagit i kursen.

Inom den del av särvox som motsvarar träningsskolan skall efter avslutad kurs utfärdas ett intyg om att eleven har deltagit i kursen” (Särvoxförordningen, 4 kap., 1 §)

Betygskriterier finns för betyget Godkänd.

5.3.1.3 Grundläggande vuxenutbildning

Grundläggande vuxenutbildningen motsvarar delar av grundskolan.

Kursplaner:

Svenska / svenska som andraspråk, 530 timmar

Engelska, 240 timmar

Matematik, 370 timmar
Samhällskunskap, 55 timmar
Religionskunskap, 35 timmar
Historia, 35 timmar
Geografi, 35 timmar
Fysik, 55 timmar
Kemi, 35 timmar
Biologi, 60 timmar

Betyg som kan förekomma: Icke godkänd, Godkänd och Väl godkänd.

Betygskriterier finns för Godkänd.

5.3.1.4 Gymnasial vuxenutbildning

Gymnasial vuxenutbildning har samma ämnen och kurser som gymnasieskolan med undantag för estetisk verksamhet, estetiska ämnen, idrott och hälsa, specialidrott och schack. Förekomsten av dessa ämnen och kurser i vuxenutbildningen är för närvarande under utredning. Kursplaner och betygskriterier är gemensamma.

Betyg som kan förekomma: Icke godkänd, Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd

Betygskriterier finns för Godkänd och Väl godkänd.

5.3.1.5 Påbyggnadsutbildningar

För påbyggnadsutbildningar finns en ramkursplan som omfattar 800 – 1200 klocktimmar. Upp till 400 klocktimmar kan innehålla kurser ur gymnasial utbildning.

Betyg som kan förekomma: Icke godkänd, Godkänd och Väl godkänd.

5.3.1.6 Sammanfattning, struktur och anknytning till utbildning för barn och ungdomar

Inom olika delar av vuxenutbildningen finns olika system för kursplaner, betygskriterier och betyg. Kursplaner och betygssystem har utvecklats vid skilda tidpunkter och anknyter till olika utbildningar för barn och ungdomar.

”Vuxna elevers kunskaper skall kompletteras endast i en sådan omfattning att de vid utbildningens slut har kunskaper av samma kvalitet som ungdomarna efter ungdomsutbildningen.” (Lpf 94, Utbildning för vuxna)

Vuxna har ofta genom sitt livslånga lärande utvecklat taggiga kunskapsprofiler. De kan genom intresse, arbete eller studier ha skaffat sig djupa kunskaper inom avgränsade områden samtidigt som de behöver grundläggande studier inom andra. De kan därför behöva studera parallellt inom t ex sfi samt grundläggande och gymnasial vuxenutbildning. Det kompetensgivande utbildningssystemet för vuxna bör därför vara enhetligt och tydligt. Den skarpa gräns som för ungdomar går mellan grundskola och

1999-10-11

Dnr 99:975

gymnasieskola har ingen motsvarighet i vuxnas individuella kompetensutveckling. Ett enhetligt kurs- och betygssystem för vuxenutbildningens olika delar, med den gymnasiala utbildningens kurser som modell, skulle underlätta vuxenutbildningens individanpassning. På motsvarande sätt skulle sÄrvtux kunna ansluta till gymnasiesÄrskolans kursmodell.

5.3.2 Erfarenheter av kursplaner och betygskriterier

5.3.2.1 Skolverkets utvÄrderingar

Sfi Är en utbildning med ett enda Ämne, en enda kurs. De studerande kan ha mycket varierande bakgrund. Skolverkets utvÄrdering av sfi pekar pÅ vissa problem vad gÄller nu gÄllande kursplan:

”Ett sÄrskilt problem gÄller fÄrhÅllandet mellan undervisning och kursplanen fÄr sfi. Problemet gÄr i bÅda riktningarna. Dels saknar undervisningen den bredd som fordras fÄr att uppnÅ kurplanens mÅl, t ex blir de samhÄllsorienterande momenten i utbildningen tÄmligen styvmoderligt behandlade pÅ vissa skolor. Dels Är kursplanen svÅr att applicera pÅ den konkreta undervisningen. Bl a beror detta pÅ att mÅlformuleringen anger en kunskapsnivÅ som Är synnerligen avlÄgsen fÄr stora elevkategorier. FÄr stora grupper av elever Är det helt uteslutet att de pÅ nÅgorlunda rimlig tid ska kunna uppnÅ kursplanens mÅl. I stora stycken Är formuleringarna i kursplanen ocksÅ mycket allmÄnt hÅllna. SÄrskilt med tanke pÅ att planen ska kunna appliceras pÅ undervisning fÄr vitt skilda mÅlgrupper borde etapper inom sfi och delmÅl formuleras. Detta skulle ocksÅ kunna innebÄra en kvalitativ fÄrbÄttring av den sfi-undervisning som bedrivs med inriktning pÅ sÄrskild yrkesverksamhet eller sÄrskild fortsatt utbildning. Det finns sÅledes mycket starka argument fÄr en Översyn av kursplanen.”

I Skolverkets utvÄrdering av grundlÄggande vuxenutbildning berÄrs kursplaner och betygskriterier samt de effekter de har pÅ utbildningen indirekt. De problem som finns gÄller framfÄr allt de lÄgre nivÅerna inom Ämnena.

”I stort sett Är synen pÅ mÄjligheten att fÅ betyg och att dessa Är graderade mycket positiv. Deltagarna pÅtalar framfÄr allt det positiva i att pÅ ett tidigt stadium kunna bestÄmma sig fÄr sin egen ambitionsnivÅ i studierna. DÄremot Är deltagarna ofta kritiska till den, som de anser, bristande informationen om betygssystemet, och kriterierna fÄr olika betyg, som lÄrarna ger.”

I Skolverkets utvÄrdering av den gymnasiala vuxenutbildningen som gjordes 1995 nÄr de nya kursplanerna endast hade funnits en kort tid, diskuterades de fÄrÄndringar som skett.

”LÄrare och studerande sÄger att praktisk tillÄmpning, analytiskt tÄnkande och aktiva kunskaper betonas i de nya kursplanerna, liksom skrivande, kommunikation och ansvar. Dessutom skall de studerande skaffa sig kunskaper om sitt eget lÄrande.

1999-10-11

Dnr 99:975

Det är dock endast undantagsvis som undervisningen är sådan som man ser att den idealt borde vara. Både lärare och studerande konstaterar detta och säger samtidigt att de tidsramar som står till förfogande är ett hinder. *”I stället för att använda lektionstid till diskussion och bearbetning, blir det genomgång och korvstopning”, är synpunkter som framförs av båda grupperna.”*

Skolverkets utvärdering av särvox visar att kursplanerna och betygskriterierna har en svag ställning i skolformen:

”Slutsatsen vad gäller hur kommunerna når målen i förhållande till gällande kursplaner är att frågan egentligen inte är möjlig att besvara, eftersom utbildningen inte heller här lever upp till intentionerna, då man endast i liten utsträckning använder de nationellt fastställda kursplanerna. Målen för respektive kurs har i stor utsträckning förändrats lokalt för att vara bättre anpassade till eleverna. När det gäller lokala kurser följs dock bestämmelserna. Resultatet av undersökningen överensstämmer med Skolverkets uppfattning, att vissa mål är för högt ställda, varför det är viktigt med en översyn av kursplanerna.”

”Utvärderingen visar att betygen inte fyller någon egentlig funktion inom denna skolform. ... Flertalet elever erhåller intyg efter utbildningens slut.”

5.3.2.2 Erfarenheter från intervjuer i sex kommuner

I de sex kommuner som besöktes inom ramen för Skolverkets intervjuundersökning förefaller kursplaner och betygskriterier användas mycket aktivt i undervisningen. Många berättade om gemensamt lärararbete inom ämnet med tolkning och konkretisering av kursplaner och kriterier. De studerande i komvux har olika studiebakgrund och deras skolerfarenheter varierar. De har stort behov av information om mål, kriterier och betygssystem.

”Tolkning av betygskriterier för VG och MVG är nödvändig. Det är förvirrande för deltagarna med det nya betygssystemet. Deltagarna får kursplanerna av lärarna vid kursstart, går igenom dem tillsammans. Deltagarna vill ha reda på vilka krav som ställs utifrån deras ambitionsnivå.”
(skolledare)

Några intervjuade lärare arbetar inom den senare delen av grundläggande vuxenutbildning men majoriteten undervisar inom gymnasial vuxenutbildning. För dem är kursplanerna relevanta dokument.

Alla var emellertid inte lika tydliga i sin anknytning till kursplanen. En lärare i matematik ansåg exempelvis att lärobok, tid och ekonomi styr uppläggnings av kursen.

De kursplaner som är aktuella har målformuleringar som av lärare och studerande uppfattas som rimliga eller möjliga att uppnå inom den tid som lokalt finns till förfogande. Lärare och vuxenstuderande tar i regel kursplaner och betygskriterier på stort allvar och använder dem aktivt som underlag för planeringen.

1999-10-11

Dnr 99:975

I praktisk styrkraft förefaller kursplaner och betygskriterier dominera över läroplan och program mål. Därmed riskerar man att i verksamheten fästa mindre vikt vid sådana övergripande mål som är svåra att förena med ämnesstrukturen.

Ett exempel är mål som beskriver den studerandes inflytande över utbildningen. Detta mål eller krav finns uttryckt i skollagen och det förtydligas i läroplanen (2.3 Elevers ansvar och inflytande). Formuleringar om elevers ansvar finns i program mål för grundläggande vuxenutbildning (under rubriken Krav på utbildningen: ”- *kan ta ansvar för, planera och utvärdera sina studier*”) och i vissa kursplaner. Elevens inflytande följs inte upp i program mål och kursplaner.

De intervjuade lärarna ger sinsemellan olika bilder av den studerandes möjligheter till inflytande. Några lärare beskriver väl utvecklat ansvar och inflytande för kursdeltagarna. ”*I engelska kan eleverna helt självständigt välja läromedel beroende på vad de vill syssla med. Inom en kurs kan de ha olika läromedel.*” (lärare)

Andra lärare använder uppenbarligen kursplan och betygskriterier huvudsakligen för att informera de studerande om kursens ramar.

Lpf 94 betonar lärarens ansvar för att informera den studerande om resultaten av studierna i förhållande till uppsatta mål:

”*Läraren skall*

- *fortlöpande ge varje elev information om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna,*

- ...

redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker.”

Genom de nuvarande kursplanerna och betygskriterierna förefaller lärare ha fått användbara redskap för denna information och redovisning.

5.3.3 Kursplaneutveckling i gymnasieskolan, konsekvenser för vuxenutbildningen

Den 18 mars 1999 godkände riksdagen i huvudsak regeringens förslag om ny struktur för gymnasieskolan (1998/99:UbU3, rskr. 1998/99:160). Den av riksdagen beslutade nya strukturen innebär bl a att alla gymnasieprogram ska ha en omfattning på 2 500 poäng fördelat på kärnämnen och karaktärsämnen samt projektarbete och individuellt val. Programmen ska erbjuda eleverna större valfrihet. Ett nytt teknikprogram ska utvecklas. Den nya gymnasieskolan ska införas år 2000.

Den 22 april 1999 fick Skolverket ett förnyat uppdrag att utarbeta förslag till program mål, inriktningar och omfattning av gemensamma karaktärsämnen för nationella program. I uppdraget ingår också att genomföra den modulisering av kursplanerna som beskrevs i proposition 1997/98:169. Skolverket ska även pröva och ta fram alternativ till en uppdelning av kurserna i kärnämnen

1999-10-11

Dnr 99:975

svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik i kortare kurser om lägst 50 gymnasiepoäng. Skolverket ska förbereda införandet av projektarbete om 100 poäng i gymnasieskolan.

Skolverket redovisade den 15 september 1999 regeringsuppdraget Gymnasieskolans inriktningar och program mål m.m. När denna delrapport redovisas är fortfarande en rad frågor kring gymnasieskolans fortsatta utveckling olösta. Bland annat avvaktar Skolverket regeringens fastställande av Skolverkets förslag till program mål och inriktningar. Skolverket kommer att kontinuerligt följa utvecklingen av gymnasieskolan, analysera förändringar och föreslå anpassningar som krävs för vuxenutbildningens del. Vuxenutbildningens utveckling kommer också att bidra till gymnasieskolans förändring. I det följande redovisas vuxenanpassning av gymnasieskolans kursplaner och uppdraget att etappindela vissa kärnämnen.

5.3.3.1 Vuxenanpassning av kursplaner i gymnasial utbildning

Som en följd av beslutet om modulisering av kurserna i gymnasial utbildning pågår en revidering av samtliga kursplaner. Ledstjärna för arbetet med vuxenanpassning av kursplanerna på gymnasial nivå har varit uppdragets formulering att utgångspunkten för granskning av kursplanerna ska vara att samma kunskapskrav ska upprätthållas mellan unga och vuxna och att möjligheter till jämförbarhet och likvärdighet mellan unga och vuxna måste säkerställas.

Vuxenanpassningen innebär att samtliga kursplaner granskas. De aspekter som speciellt beaktas i det pågående arbetet är följande:

Kursplanerna bör i sina formuleringar förutsätta att de studerande har grundläggande förmåga att fungera som ansvariga medborgare. Vuxna har i allmänhet arbetslivserfarenhet och arbetar dessutom ofta parallellt med studierna och kan då direkt tillämpa relevanta delar av de kunskaper och färdigheter som kursen har som mål. Formuleringar i kursplanerna som ensidigt pekar mot framtida yrkesverksamhet är därför inte lämpliga. Av samma skäl bör inte kursens mål vara att ge "beredskap för att utveckla" utan också, om möjligt, peka på kunskapernas direkta bruksvärde.

Vuxna kan ha skaffat sig förkunskaper på många olika sätt. Man kan inte förutsätta att de har gått i grundskolan. Kursplaner för vuxenutbildningen kan därför inte innehålla formuleringar om att kursen bygger på kunskaper som den studerande har förvärvat i grundskolan. Däremot kan *kursen* bygga på grundskolans *kurs*.

Uttrycket *vald studieinriktning* förekommer i många kursplaner för gymnasial utbildning. Sammanhanget är ofta att kursen ska anknyta till *vald studieinriktning*. Vuxna kan studera ett enda ämne eller flera, en kort period eller under flera år. Den strävan efter integrering mellan kärnämnena och karaktärsämnen som ligger i begreppet *vald studieinriktning* är svår att åstadkomma i vuxenutbildningen. Många vuxenstuderande saknar specifik

1999-10-11

Dnr 99:975

vald studieinriktning. För den vuxne är i stället den individuella studieplaneringen den yttre ramen. Uttrycket *studieinriktning* i kursplanerna bör därför kompletteras med t ex intresse- eller yrkesområde.

5.3.3.2 Etappindelning av vissa kärnämnen

I regeringens uppdrag till Skolverket med anledning av fortsatt utveckling av gymnasieskolan ingår att pröva möjligheten att etappindela kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik. Utskottet pekar på vikten av en fortsatt hög ambitionsnivå i dessa kärnämnen. För att stödja elever framför allt på program med yrkesämnen betonas möjligheten att inte behöva slutföra hela kärnämneskursen i början av utbildningen samt att i högre grad samverka med karaktärsämnen på respektive program. Skolverkets förslag för gymnasieskolan innebär att en nationell indelning i delkurser inte bör göras. Däremot föreslås att skolorna erbjuds en möjlighet att lokalt göra en etappindelning motsvarande 50 gymnasiepoäng vid bedömningen av en elevs kunskaper om eleven nått upp till minst hälften av målen i kursplanen. Skolverket förutsätter att möjligheten att ge delkursbetyg förbehålles elever med studiesvårigheter inom gymnasieskolan. Skolverket menar att en bestämmelse om delkursbetyg inte ska tillämpas inom vuxenutbildningen. Skolverkets utvärdering av gymnasial vuxenutbildning har inte uppmärksammat problem för studerande att inom vuxenutbildningen nå målen i kärnämnen.

5.3.4 Diskussion

5.3.4.1 Krav på kursplaner, betygskriterier och betygssystem inom vuxenutbildningen

Individens livslånga lärande och validering av kunskaper som den studerande förvärvat i arbets- eller vardagsliv får ökad betydelse. En följd av valideringen blir ofta att individen ser ett tydligt och avgränsat behov av kompetensutveckling. Per-Erik Ellström och Maria Gustavsson belyser i artikeln *"Lärande produktion – erfarenheter från ett utvecklingsprogram för processoperatörer"* (Ellström m fl *Livslångt lärande*) den skillnad som kan förekomma mellan olika typer av lärande. De menar att det erfarenhetsbaserade vardagslärandet knappast står på egna ben *"... utan måste kompletteras med olika former av planerad utbildning. Det "rena" erfarenhetsbaserade lärandet tenderar att bli situationsbundet och få begränsat värde för att möta nya situationer. Den teoribaserade, formella utbildningen har omvänt brister som sammanhänger med dess relativt sett höga generalitet och abstraktionsnivå, främst svårigheten att överföra det man lärt sig i klassrummet till praktiskt handlande i konkreta situationer. Mycket talar således för, inte minst i perspektivet livslångt lärande, behovet av att finna former för ett bättre växelspel mellan olika former av lärande."*

Kraven ökar på att den kompetensgivande vuxenutbildningen ska kunna anpassas till individens specifika behov av kunskapsutveckling. En sådan anpassning innebär ofta studier i olika ämnen på olika nivåer samtidigt. För grupper av studerande behöver ämnen och kurser kunna integreras. Det kan till exempel gälla gymnasiala yrkesinriktade kurser som kombineras eller integreras med sfi eller andra kurser på grundläggande nivå.

Den vuxnes utbildningsbehov kan motsvaras av en eller flera kurser, men det kan också röra sig om delar av kurser. Valideringen ställer därigenom allt större krav på en flexibel vuxenutbildning med kurser som kan anpassas och kombineras.

Många vuxna har när de börjar studera ingen egen erfarenhet av de nu gällande betygssystemen. Vid Skolverkets intervjuundersökning i sex kommuner betonade både lärare och studerande att många deltagare har stort behov av tydlig information om nu gällande betygssystem. Det är knappast tillfredsställande att de som studerar inom olika delar av den kompetensgivande vuxenutbildningen ska möta olika betygssystem. De gränser och systemskillnader som nu finns mellan särvox, sfi, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning är inte till fördel för individen.

5.3.4.2 Behov av speciella kunskapsområden för vuxna

Nuvarande kursplaner speglar utbildningarna för barn och ungdomar. Det innebär av urvalet av ämnen och kurser inom gymnasiala utbildningar till stor del bygger på att individen har med sig kunskaper från grundskolan och från en uppväxt i Sverige. Till sådana grundkunskaper hör datorvana. Många vuxna, även många som vuxit upp i Sverige, har ingen datorvana alls och behöver en grundläggande kurs. På gymnasial nivå kan det finnas även andra kunskapsbehov som vuxna, men inte ungdomar, har.

En undersökning bör göras av vilka lärområden och kunskapsområden som skulle behöva utvecklas med tanke på vuxenstuderandes speciella behov. En indelning av studier i lärområden eller kompetensområden skulle bättre avspegla vuxnas reella behov och erfarenheter. Den efterfrågan som avspeglas av näringsliv och arbetsliv är i allmänhet inte heller formulerad som kunskaper i akademiska ämnen.

Skolverket avser att i nästa rapport, våren 2000, återkomma till frågan om lärområden. Verket avser att undersöka vilka internationella erfarenheter som finns av en kunskapsindelning i icke-akademiska ämnen. Verket planerar också att samla erfarenheter av utbildning i arbetslivet samt följa utvecklingen av lokala kurser i vuxenutbildningen. Den internationella kartläggningen av validering som Skolverket för närvarande genomför, och som avrapporteras i form av ett servicematerial i december i år, kommer också att ge kunskap kring frågor om lärområden och kompetensområden.

1999-10-11

Dnr 99:975

5.3.4.3 Ämnen som inte förekommer i kompetensgivande vuxenutbildning

I gymnasieskolan finns estetisk verksamhet, estetiska ämnen, idrott och hälsa, specialidrott och schack men dessa ämnen får inte förekomma i gymnasial vuxenutbildning. En förändring föreslås av Kunskapslyfts-kommittén och i regeringens utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning.

Behovet av dessa ämnen och kurser inom kompetensgivande gymnasial vuxenutbildning behöver, enligt Skolverkets uppfattning, undersökas.

Skolverket menar att denna fråga hör ihop med ovan nämnda resonemang om lärområden och kompetensområden.

5.3.4.4 Kursplaner i utbildningar som motsvarar grundskola, grundsärskola och träningsskola

Vuxenutbildningens kursplaner speglar utbildningen för barn och ungdomar. Kursplanerna i gymnasial utbildning är gemensamma för gymnasial vuxenutbildning och gymnasieskola. Mål att uppnå i de nu gällande kursplanerna i grundläggande vuxenutbildning ansluter till motsvarande mål i grundskolan (som inte är kursutformad). Det innebär för ämnena svenska / svenska som andraspråk, matematik och engelska att den inledande kursen i vuxenutbildningen blir mycket omfattande. (För svenska som andraspråk gäller att den vuxne nybörjaren först studerar sfi, i sig en mycket omfattande kurs. Kortutbildade invandrare läser båda ämnena parallellt.). Vuxna nybörjare i vissa ämnen studerar alltså mycket länge innan de når kursens mål och får betyg. Utbildningen blir därigenom otydligare för individen och svårare att överskåda.

Ett exempel är ämnet engelska. Eftersom engelska är ett ämne som läses under många år i grundskolan är det också ett omfattande och långt ämne i grundläggande vuxenutbildning. Vuxenstuderande som är nybörjare i engelska studerar inom grundläggande vuxenutbildning och har en kursplan vars mål är avlägsna. Engelska kommer därigenom, i vuxenutbildningen, att skilja sig från övriga främmande språk som på nybörjarnivå är uppdelade i flera olika kurser. Tyska eller franska studeras på gymnasial nivå. (Den nuvarande nybörjarkursen i C-språk är inte särskilt omfattande, 60 poäng.) Studierna på nybörjarnivå i övriga främmande språk är lättare att överblicka och ger efter en kort tids studier betyg som kan användas. Människor som saknar kunskaper som motsvarar de som grundskolan normalt ger i kärnämnen kan vara lågutbildade eller vara i behov av särskilt stöd men de kan lika gärna vara väl utbildade, men behöva komplettera sina kunskaper av någon anledning, t ex att de kommer från ett land där engelska normalt inte studeras. Den skillnad i kursplanestruktur som finns mellan omfattande ämnen på grundskolenivå och ämnen som studeras på gymnasial nivå är inte motiverad utifrån de vuxenstuderandes behov.

De mycket omfattande kurser som nu finns inom grundläggande vuxenutbildning och sfi skulle kunna kopplas loss från grundskolans mönster och struktur och i stället anknytas till kursstrukturen inom gymnasial

vuxenutbildning. Detta skulle kunna innebära att dessa kurser delas upp i kurser som inte är så omfattande och som har tydliga mål som går att nå inom rimlig tid. En sådan förändring skulle kunna bidra till att lösa problem som enligt Skolverkets utvärderingar av sfi, grundläggande vuxenutbildning och sårvox finns på de inledande nivåerna inom omfattande kurser.

5.3.4.5 Helhet för individen

Karaktäristiskt för den kompetensgivande vuxenutbildningen är en hög grad av flexibilitet. Kursutformningen möjliggör anpassning, vad gäller innehåll, nivå, tid och omfattning, till individens utbildningsbehov och livssituation. Den studieplan som den studerande har är unik och utgår från individens kunskaper, erfarenheter, utbildningsbehov och mål. Helheten i vuxenutbildningen blir därmed en individuell helhet som ofta kan innebära studier på olika nivåer samtidigt.

I de nuvarande styrdokumenterna för vuxenutbildningen: läroplan, program mål, kursplaner och betygskriterier finns inte tydligt uttryckt att utbildningen har ansvar för att individen ska kunna utveckla helhet och sammanhang i sin individuellt utformade utbildning och knyta samman sitt lärande inom olika kurser och ämnen. Kraven på anknytning i utbildningen till individens erfarenheter finns med i läroplanen, men inte det inre sammanhanget i genomförandet av den för vuxenutbildningen specifika individuella studieplanen som kan omfatta studier på olika nivåer samtidigt, allt från mycket avgränsade studier till flera års heltidsstudier.

5.4 Nationella prov i vuxenutbildningen

5.4.1 Samstämmighet i ungdomsskolan/vuxenutbildningen

I Skolverkets arbete med att ta fram kursplaner och betygskriterier för den obligatoriska skolan och för de frivilliga skolformerna eftersträvas en överensstämmelse mellan kunskapsnivåerna i motsvarande skolformer i vuxenutbildningen. Detta innebär att kursplaner och betygskriterier för grundskolan och grundläggande vuxenutbildning överensstämmer på samma sätt som den gymnasiala utbildningen inom gymnasieskolan och komvux. I och med att kunskapsnivåerna och betygskriterierna i de olika skolformerna överensstämmer har det inte funnits anledning att utforma särskilda nationella prov för vuxenutbildningen. Ämnesproven i svenska, engelska och matematik för år 9 i grundskolan används i grundläggande vuxenutbildning och kursproven för den gymnasiala utbildningen används både i gymnasieskolan och komvux.

De nationella proven utarbetas på Skolverkets uppdrag av institutioner vid olika universitet. Institutionerna har byggt upp en stor kunskap och erfarenhet av utvecklingsarbete av kunskapsmätningar i form av nationella provmaterialet. Detta gäller såväl provuppgifter till elever som lärarmaterial

1999-10-11

Dnr 99:975

och insamling av skolornas erfarenheter av provmaterialen. Vid arbetet med att ta fram provmaterial tas hänsyn till att det ska användas av elever i olika ålder och i olika skolformer. I lärmaterialet som utarbetas till respektive provmaterial finns anvisningar om hur proven ska användas i vuxenutbildningen.

Skolverket och respektive institution redovisar fortlöpande erfarenheter och resultat från de olika nationella proven. I november 1998 redovisades resultaten av kursproven i den gymnasiala utbildningen vårterminen 1998. Som underlag för rapporten inhämtades uppgifter från 50 komvux-enheter. (*Gymnasieskolan kursprov vårterminen 1998; En resultatredovisning. Skolverkets dnr 98:457*)

Skolverket har inte haft ekonomiska möjligheter att sammanställa provresultat från grundläggande vuxenutbildning. Skolorna har lämnat in en del uppgifter men dessa har ännu inte sammanställts av Skolverket.

För proven i grundskolan och gymnasieskolan fastställer Skolverket en första provdag och för gymnasieskolans prov även provtid i minuter. Av företrädare för vuxenutbildningen har framförts att de av Skolverket fastställda datum och tider kan medföra att undervisningen inom vuxenutbildningen mer anpassas till provdatum än elevernas studieplanering.

Skolverket kommer att redovisa en fortsatt diskussion om nationella prov för vuxenutbildningen i nästa rapport.

5.4.2 Synpunkter i intervjukommunerna

Inom ramen för intervjuundersökningen i sex kommuner berördes användningen av nationella prov. Vid majoriteten av de besökta enheterna användes nationella prov och de flesta var i grunden positiva till dem. "... ser proven som en kontroll för läraren att han ligger på rätt nivå." (lärare)

Proven har styrande effekt även om bara en lärare som arbetade i grundläggande vuxenutbildning lyfte fram exempel på detta. "*Fick sig en tankeställare efter nationella proven i matematik.*" Han hade tidigare i sin undervisning betonat färdighetsträning. När provet kom krävdes istället analys. En av de studerande i gruppen kommenterade samma prov: "... tidsbegränsat, man behöver längre tid när man är äldre, inte direkt matteprov, snarare ett slags 'psykoanalys'".

Flera studerande och lärare betonade att vuxna kan behöva längre tid än ungdomar för att genomföra proven. Många vuxna upplever tidspressen som obehaglig. De tycker inte om känslan av att slarva. En grupp studerande betonade särskilt dyslektikers behov och efterlyste klara direktiv om vad som gäller. "*Som det är nu är de väldigt mycket utlämnade till lärarens kunskaper om dyslektiker. Instruktionerna behöver bli tydligare avseende tid, uppläsning av frågor, små grupper där det råder lugn och ro, översättning av ord och meningar. Nämnade högskoleprovets försöksverksamhet – liknande bör göras*

1999-10-11

Dnr 99:975

för de nationella proven. Dyslektiker behöver lugn och ro under provet och flera behöver få frågorna upplästa för sig.”

Några tyckte att vissa prov inte är anpassade till vuxna: ”*Grundskolans nationella prov definitivt inte vuxnanpassade, lite ’barnsliga’ för vuxna, även deltagarna påpekat detta.”* (en grupp lärare)

Ett annat problem är att proven ges vid tider som inte alltid passar inom vuxenutbildningen: ”*För nationella prov skulle det vara bra med en provbank. Som det är idag tvingas de använda ’ihopklippta’ prov. Tycker inte att det är bra att de görs läsårsvis, utan skulle föredra om de låg terminsvis. Tvingas att genomföra gamla prov vid tillfällena, eftersom tidpunkten inte alltid passar verkligheten.”* (skolledare)

6. Slutsatser

6.1 Slutsatser

6.1.1 Läroplanen

Den nuvarande läroplanen har, med utgångspunkt i ansvaret för ungdomar i gymnasieskolan, ett socialisations- och fostransperspektiv. Ett viktigt mål för formuleringarna i Lpf 94 är skolans ansvar för individens omvandling från barn till vuxen. Utifrån ett individperspektiv och med medvetenhet om det livslånga lärandet är det av betydelse att den vuxne i den formella vuxenutbildningen kan skaffa sig de kunskaper han behöver och kan tillgodoräkna sig de kunskaper han har med sig. Studierna måste då bygga på och knyta an till individens erfarenheter. Detta synsätt avspeglas i ringa omfattning i Lpf 94.

Läroplanens konstruktion av begreppet svensk / svensk kultur är problematisk och bör bearbetas med tanke på att många vuxenstuderande har en fler- eller mångkulturell bakgrund. Den svenska kulturen innefattar alltså numera i allt högre grad även olika minoritetskulturer och kulturer från andra länder och språkområden. Vuxenstuderande som kommit till Sverige vid vuxen ålder kan inte förväntas byta ut sin identitet och kultur. Det är för dessa studerande snarare en fråga om att lägga nya aspekter och dimensioner till sin kulturella identitet.

Lämpligheten av vissa ord och begrepp som elev och skola kan diskuteras.

I den fortsatta diskussionen om ett gemensamt måldokument för samhällsstödd vuxenutbildning menar Skolverket att det bör övervägas om läroplanen i sin nuvarande utformning är ett lämpligt måldokument för vuxenutbildningen.

6.1.2 Program mål

Skolverkets utvärderingar visar att programmålen används i mycket liten utsträckning. Programmålen för gymnasieskolan är inte direkt tillämpliga i gymnasial vuxenutbildning bl a eftersom nästan inga vuxna läser hela program. I Skolverkets utvärdering av den grundläggande vuxenutbildningen påpekas att programmålen förefaller vara mycket lite styrande. Begreppet program mål är dessutom inte lämpligt, eftersom grundläggande vuxenutbildning inte är ett program och inte motsvarar programmen i gymnasieskolan. Program mål för de delar av särsvux som motsvarar den obligatoriska särskolan nämns inte i Skolverkets utvärdering av särsvux.

Program mål är måldokument som definierar krav på kommunen vad gäller genomförandet av en speciell utbildning. Vuxenutbildningen kännetecknas av en mycket stor individuell variation. De flesta vuxenstuderande har en unik individuell studieplan som kan innebära att den studerande läser inom både grundläggande och gymnasial vuxenutbildning och kombinerar teoretiska studier med yrkesinriktade kurser.

Uppdelningen i grundläggande och gymnasial vuxenutbildning utgår från att vuxenutbildningen är en spegling av grundskola och gymnasieskola. När utbildningen för den vuxenstuderande planeras utifrån individuella behov så att den vuxnes kunskaper kompletteras endast i sådan omfattning att den studerande vid utbildningens slut har kunskaper av samma kvalitet som ungdomarna efter ungdomsutbildningen, innebär det för många vuxna studier på grundläggande nivå i vissa ämnen och på gymnasial i andra. Få vuxna läser alla kärnämnen i grundläggande vuxenutbildning.

Frågan som måste ställas är om det finns behov av måldokument för vuxenutbildningen på programmålsnivå, mellan läroplan och kursplaner. Tydliga och få måldokument är av allt att döma effektivare än många och vaga sådana. Hela innehållet i nuvarande program mål för grundläggande vuxenutbildning respektive de delar av särsvux som motsvarar den obligatoriska särskolan skulle kunna föras till ett gemensamt måldokument och till olika kursplaner.

6.1.3 Kursplaner, betygskriterier och betygssystem

Kraven ökar på att den kompetensgivande vuxenutbildningen ska kunna anpassas till individens behov av kunskapsutveckling. En sådan anpassning innebär ofta studier i olika ämnen på olika nivåer samtidigt. För grupper av studerande behöver ämnen och kurser kunna integreras. Det kan t ex gälla gymnasiala yrkesinriktade kurser som kombineras eller integreras med sfi eller andra kurser på grundläggande nivå.

Den vuxnes utbildningsbehov kan motsvaras av en eller flera kurser, men det kan också röra sig om delar av kurser. Valideringen ställer därigenom allt

1999-10-11

Dnr 99:975

större krav på en flexibel vuxenutbildning med kurser som kan anpassas och kombineras.

De gränser och systemskillnader som nu finns mellan sfi, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning är till nackdel för individen och bidrar inte till att utveckla verksamheten.

Nuvarande kursplaner speglar utbildningarna för barn och ungdomar. Det innebär av urvalet av ämnen och kurser inom gymnasiala utbildningar bygger på att individen har med sig kunskaper från grundskolan och från en uppväxt i Sverige. Till sådana grundkunskaper hör datorvana. Många vuxna, även många som vuxit upp i Sverige, har exempelvis ingen datorvana alls och behöver en grundläggande kurs.

En undersökning bör göras av vilka kunskapsområden som skulle behöva utvecklas med tanke på vuxenstuderaandes speciella behov. I gymnasieskolan finns estetisk verksamhet, estetiska ämnen, idrott och hälsa, specialidrott och schack men dessa ämnen får inte förekomma i gymnasial vuxenutbildning. En förändring föreslås av Kunskapslyftskommittén och i regeringens utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning.

Kravet på att kurser som införs i gymnasial vuxenutbildning måste vara kompetensgivande kan diskuteras. Detta hör samman med frågan om olika anordnares ansvar för samhällsstödd vuxenutbildning.

Vuxenutbildningens kursplanestruktur speglar utbildningen för barn och ungdomar. Kursplanerna i gymnasial utbildning är gemensamma för gymnasial vuxenutbildning och gymnasieskola. Mål att uppnå i de nu gällande kursplanerna i grundläggande vuxenutbildning ansluter till motsvarande mål i grundskolan (som inte är kursutformad). Det innebär för ämnena svenska / svenska som andraspråk, matematik och engelska att den inledande kursen i vuxenutbildningen blir mycket omfattande. För svenska som andraspråk gäller att den vuxne nybörjaren först studerar i skolformen sfi, i sig en mycket omfattande kurs. Kortutbildade invandrare läser båda ämnena parallellt. Vuxna nybörjare studerar alltså vissa ämnen mycket länge innan de når kursens mål och får betyg. Utbildningen blir därigenom otydlig för individen och avnämarna och svår att överskåda.

De mycket omfattande kurser som nu finns inom grundläggande vuxenutbildning och sfi borde kopplas loss från grundskolans mönster och struktur och i stället anknytas till kursstrukturen inom gymnasial vuxenutbildning. Detta skulle innebära att dessa kurser delas upp i kurser som inte är så omfattande och som har tydliga mål som går att nå inom rimlig tid. Betygssystemen bör harmoniseras.

Utvärderingen av särsvux pekar på att en översyn av styrdokumentet skulle behöva göras även inom denna utbildning.

Karaktäristiskt för den kompetensgivande vuxenutbildningen är en hög grad av flexibilitet. Kursutformningen möjliggör anpassning, vad gäller innehåll, nivå,

1999-10-11

Dnr 99:975

tid och omfattning till individens utbildningsbehov och livssituation. Den studieplan som den studerande har är unik och utgår från individens kunskaper, erfarenheter, utbildningsbehov och mål. Helheten i vuxenutbildningen blir därmed en individuell helhet som ofta kan innebära studier på olika nivåer samtidigt.

I de nuvarande styrdokumenterna för vuxenutbildningen: läroplan, program mål, kursplaner och betygskriterier finns inte tydligt uttryckt att utbildningen har ett ansvar för att individen ska kunna utveckla helhet och sammanhang i sin individuellt utformade utbildning och knyta samman sitt lärande inom olika kurser och ämnen. Kraven på anknytning i utbildningen till individens erfarenheter finns med i läroplanen, men inte det inre sammanhanget i genomförandet av den för vuxenutbildningen specifika individuella studieplanen som kan omfatta studier på olika nivåer samtidigt, allt från mycket avgränsade studier till flera års heltidsstudier.

Den genomförda analysen av Lpf 94 och samstämmigheten mellan de olika delarna av vuxenutbildningen visar att styrdokumenterna för samhällsstödd vuxenutbildning borde ses över i ett sammanhang. Översynen är beroende av de förslag och slutsatser som Kunskapslyftskommittén presenterar våren 2000 samt de beslut som regeringen fattar utifrån de underlag som presenteras.

Enligt Skolverkets mening bör styrdokumenterna koncentreras till två nationella nivåer. En nivå ersätter nuvarande läroplan och program målen för gymnasieskolan samt program målet för grundläggande vuxenutbildning. Detta dokument bör omfatta sfi, sÄrvux, grundläggande- och gymnasial utbildning samt påbyggnadsutbildningar. En målnivå bör omfatta kursplaner för samtliga delar av vuxenutbildningen i ett sammanhängande och kursutformat system. Dessa kursplaner bör harmoniseras så att de har samma typ av målskrivningar som gymnasieskolan, men anpassas på sfi, sÄrvux och grundläggande nivå till de studerandes behov. Ett krav på dessa kursplaner är att de bygger på varandra och att de får enhetlig utformning vad gäller betygssystem och betygskriterier.

Litteratur

Björnson, Margareta: *Elev eller kursdeltagare – En läroplan i idéhistorisk belysning*, B-uppsats, Idéhistoriska institutionen, Stockholms universitet, 1993

Ellström, Per-Erik; Gustavsson, Bernt; Larsson, Staffan: *Livslångt lärande*, Studentlitteratur, 1996

Lvux 82, Grundvux – grundutbildning för vuxna, Kommentarmaterial, Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

Lvux 82, Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna, Utbildningsdepartementet, SKOLFS 1994:2 Förordning om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna

Regeringens förslag om ny struktur för gymnasieskolan (Skr 1998/99 UbU3, rskr. 1998/99:160)

Regeringens skrivelse 1998/99:121: *Samverkan, ansvar och utveckling, Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning*

Skollag, Utbildningsväsendets författningsböcker 1998/99, Del 2

SFS 1992:394, Gymnasieförordning

SFS 1997:702, Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet

Skolverket: *Den kommunala gymnasiala vuxenutbildningen*, rapport nr 91, 1995

Skolverket: *En utvärdering av särvox*, dnr 96:565

Skolverket: *Grundläggande vuxenutbildning*, rapport nr 136, 1997

Skolverket: *Gymnasieskolan kursprov vårterminen 1998; En resultatredovisning*, dnr 98:457

Skolverket: *Komvux – ett demokratiskt projekt*

Skolverket: *Vem älskar sfi? Utvärdering av svenskundervisning för invandrare – en utbildning mellan två stolar* – rapport nr 131, 1997

Skolverket: *Vuxenutbildning – tematisk rapport*, rapport 141, 1997

SOU 1992:94 *Skola för bildning*, Betänkande av läroplanskommittén

SOU 1997:120 *Vuxenpedagogik i Sverige, Forskning, utbildning, utveckling, En kartläggning* (Per Andersson och Nils-Åke Sjösten), Delbetänkande av Kommittén om ett nationellt kunskapslyft för vuxna

SOU 1999:39 *Vuxenutbildning för alla? Andra året med Kunskapslyftet*, Delbetänkande av Kommittén om ett nationellt kunskapslyft för vuxna

Åsenlöf, Kent: *Varför vill inte Manfred läsa vidare? Samtal med arbetslösa män i Årjängs kommun*, Institutionen för utbildningsvetenskap, Karlstads universitet, 1999